

Abbas Vali ile Akademi Üzerine

Harun Ercan: *Bize biraz kendinizden, yani nerede yaşadığımızdan, hayatımızda nasıl gelişmeler olduğundan ve akademiyle nasıl bir ilişki sürdürdüğümüzden bahseder misiniz? Ayrıca yaşantımızın önemli bulduğunuz sorunsalları nasıl değiştirdiğini, akademik çalışmalarınızı nasıl etkilediğini bilmek istiyoruz.*

Abbas Vali: Pekâlâ, ben üst-orta sınıf diyebileceğimiz bir ailenin çocuğu olarak Mahabad'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Tebriz'de tamamladım; Azerice konuşulan bir yerdi; orada okula gittim. Ailem de Mahabad'dan taşınmıştı. Annemle babam, esas aşiretimden akrabalarım, Kürdistan'da kaldılar fakat Mahabad'daki Kürt Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonraki siyasal gelişmelerin ve baskıların sonucu orayı terk ettiler. Ben Cumhuriyet'ten 4-5 yıl sonra, Cumhuriyet'in yıkılışından beş yıl sonra doğdum. Mahabad'da doğdum ama biz Tebriz'e geldik ve babam orada iş tuttu, ben orada okula gittim. Oradaki öğrenciler arasındaki farklılığı ilk tecrübe edişim elbette ailemin arka planı; ailemin arka planındaki linguistik farklılık idi: Evde Kürtçe konuşuyor, Farsça eğitim görüyordum, şehirdeki insanlarsa Azerice konuşuyordu. Yalnız, Kürtçe gibi Azerice de yasaktı. Yazılı değil, sözlü bir dildi. Sonra şüphesiz yabancı dil olarak İngilizce, keza Arapça öğrenmek durumundaydık ve bir şekilde hepsi birbirlerine girdi. Bu bahsettiğim dönem okul zamanıydı. Keza şöyle diyeyim, başkalarından ayrı düştüğümü gördüğüm ilk tecrübeleri hakikaten okulda yaşadım. Birincisi, şu yönden söylemek gerekirse, dinin temellerini ve dini inancı sorgulamaya başladım. Şansıma bu açıdan sanıyorum bizi okumaya teşvik etme konusunda çok etkisi olan son derece iyi bir biyoloji öğretmenine sahip oldum. Darwinci bir öğretmendi; Darwinizmle ilgili gayet basit ama o dönemde son derece etkili metinler okutuyordu. Sonra on beş-on altı yaşlarımda siyasal eğitim başladı diyebilirim. On altı yaşımdayken sol literatürü okumaya başladım. On yedi yaşımdayken *Komünist Manifesto*'yu, *Anti-Dühring*'i ya da ne bileyim *Bir Adım İleri, İki Adım Ge-*

ri'yi okumuştum. İşte *Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı'nı*, *Ne Yapmalı'yı*... Bunların hepsi de üniversite öncesindeydi. Dolayısıyla Tahran'da siyaset bilimi lisansı okumaya üniversiteye gittiğimde bunları biliyordum... Daha yeni kurulmuş, İran Ulusal Üniversitesi adında, Harvard'ın ders programının, bununla ilişkili bir programın okutulduğu bu üniversiteye gittim. Deyim yerindeyse, bir nevi zengin çocuklarının gittiği elit bir üniversiteydi. Elitlere yönelik bir üniversite olduğu için diğer üniversitelerden çok daha liberaldi. Lisansı orada bitirdim. Bununla beraber, o sırada İran'daki siyasal koşullar ve durumun gereği, üniversite giderek siyasallaşmıştı. Üçüncü yıla geldiğimizde açıkça siyasal bir üniversiteydi. Grevler oluyordu, diğer herhangi bir üniversitede olduğu gibi polisin müdahalesi gibi şeyler görülüyordu. Siyasal olarak aktif herhangi bir öğrenciye olduğu gibi, o sıra biz de tutuklanabiliyor veya polislerin ve sivillerin tacizlerine uğrayabiliyorduk.

HE: *Herhangi bir siyasal ya da toplumsal hareketle, Kürt hareketi veya sosyalist bir hareket ile ilişkiniz var mıydı?*

AV: Oraya geliyorum. Sonra elbette gözaltılar, tutuklamalar oluyordu. Bunların ardından üniversiteye geri dönmüş sınavlarımı çabucak verdim. Gelgelelim, İran'daki kurallar yüzünden ülkeyi hemen terk edemiyordunuz. Üstelik 45 yaşın altındaysanız, askerliğinizi yerine getirmeden ülkeden çıkmak için pasaporta da başvuramıyordunuz. Önce askerlik görevinizi yapmanız gerekiyordu. Başka yolu yoktu, önce bunu yapmanız şarttı. İran'da 18 ay askerlik hizmeti yaptım, o zamanki görev yerim yukarıda İran, Afganistan ve eski Sovyetler Birliği arasındaki üçlü kuzeydoğu sınırıydı. Oldukça sert bir bölgeydi, askerlik görevimi orada tamamladım.

Üniversite yıllarım ise İran'da siyasal çalkantı zamanına denk geliyor. İran'da radikal solun yeni baş gösterdiği zamandı; radikal sol her zaman, belki burada da, hatta tastamam burada olduğu gibi Sovyetler Birliği Komünist Parti Kongre kararlarının eleştirisiyle başlıyordu ve Latin Amerika, Küba deneyimlerinden, Küba devriminden, Cezayir'deki gelişmelerden ve Filistin hareketinden etkilenmişti. Dolayısıyla tüm bu etkiler, elbette Maocu radikalizmin ve uluslararası komünizmin etkileri de söz konusuydu. Evet, ben ve arkadaşlarım o zaman üniversite ikinci, üçüncü sınıftaydık; deyim yerindeyse bu tür bir Maocu siyasete dahil olmuştuk. Fakat iki gruptuk, bu tür radikal siyasetin iki akımı vardı. Biri şüphesiz Guevaracılar, Che Guevara'nın takipçileriydi. Diğeri ise Maocuları. Guevara'nın takipçileri daha öznel devrimci eylem yönelimli bir hareketti, devrimi biz başlatacaktık. Maocu olan ise daha aşamacıydı. Önce şunları, bunları gerçekleştirebilecek zemini hazırlayıp kırsala gelecektik, bunları biliyorsunuzdur. Dolayısıyla üniversitede öğrenciler arasında bir çatışma vardı. O zaman üniversite çok farklıydı. İran devriminin gerçekleşmesi beni en çok şaşırtan olaylardan biri olmuştur. Zira İran'da 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında üniversiteye devam ettiğim sırada, üniversitedeki tüm öğrenci siyasetine sol düşünce hakimdi, solun çeşitli akımları mevcuttu. İslamcılar ya yoklardı ya da etki alanları son derece sınırlıydı. Sanırım benim gittiğim üniversitede muhtemelen 20-25 kişiden fazla değillerdi. Buna karşın solcular birkaç yüzü buluyordu, yüzlerceydi. 1974-

75'te İran'dan çıktığımda, hemen ardından, 4-5 yıl sonra 1979'da devrim olduğunda ne kadar çok insanın İslamcı olduğunu görebilirdiniz. Bana inanılmaz gelmişti bu. Son dönemde ortaya çıkan İslam vaizleri önemliydi ama dini kurumlarda siyasal dini örgütlemiyorlardı. Bu o dönemde o kadar belirleyici değildi. Sonra üniversitede tesettüre giren kız öğrenci sayısı herhalde bir avuçtu diyeceğim. O üniversitede yirmiyi geçmezdi, belki daha azdı ve aralarından bazıları üniversitenin kapısına geldiklerinde başlarını açıp çantasına koyarlar, sonra geri başlarını örterlerdi. Mesela burada gördüğümüz gibi türban takma diye bir şey yoktu. Hakikaten benim ayrıldığı 1974-75 yılları kadar yoktu, böyle bir şeyden bahsetmek mümkün değildi. Böyle bir gelişmenin olması bende müthiş bir şaşkınlık uyandırmıştı.

Her neyse, askerlik görevimi yaptıktan sonra ülkeden çıkıp Britanya'ya okumaya gittim. O sıralarda Britanya öğrenim için gidilecek revaçtaki yerlerden değildi. Almanya, Fransa, hatta ABD gibi değildi. Orada (Kürt veya Kürt olmayan) İranlı çok fazla öğrenci yoktu, Kürtler daha azdı. Oraya okumaya gittim. Devrim olduğunda doktora çalışmalarımın ikinci yılına gelmiştim. Diğer herhangi biri, diğer öğrenciler gibi elini çabuk tutup tezimi bitirmeye ve dönmeğe çalışıyordum. Aslına bakılırsa, devrim hakkında pek iyimser değildim, oldukça karamsar bakıyordum. Londra Üniversitesi'nde bir panelde, devrimden kısa bir süre sonra bir konuşma yaptım. Sanırım çok sayıda başka İranlı solcuyla birlikte Fred Halliday de o paneldeydi. Bu devrimin geleceği ve sonuçları hakkında derin endişelerimi belirttim. Solcu öğrenciler tarafından ciddi biçimde eleştirildim, hatta eleştiriler beklentilerimin yerine gelmediği çünkü tam anlamıyla mükemmel bir burjuva devrimi gerçekleşmediği, benim bu yüzden hayal kırıklığına uğradığım noktasına vardı. O sıra İran tarihini, kendi çalışmam için de okuyordum ve olup bitenler gerçekten bu okuduklarımla da örtüşmüyordu. Bu yüzden karamsardım. Mart, Nisan, Mayıs aylarıydı ve o sıralar, İslami Devrim Muhafızları'nın son derece acımasız bir şekilde (Şah rejiminde otuz yedi yıl boyunca görülmeyen bir vahşetle) Kürdistan'a saldırması Ağustos'u bulmadı. Yıkma, bombalama, soykırına dönük saldırıları barındıran ilk topyekûn savaştı. Ailem Tahran'a, Kerec'e ve başka yerlere dağıldı. Ben o sıra Britanya'da kalıp öğrenimimi sürdürdüm ve doktora çalışmamı bitirmeden akademide ilk kadromu aldım. 1981'de akademide ilk işime başladım, doktora 1983'te de tamamladım. Wales Üniversitesi'nde sürekli bir iş önerilince oraya gittim. Orada Siyaset Teorisi ve Siyasi Kurumlar bölümünde ders vermeyi sürdürdüm. Benim İran devrimine ilişkin talihsiz yorumum ve bunun sonuçları beni genel İran siyaseti, sol siyasetten uzaklaştırarak Kürt siyasetine daha da yaklaştırdı. İran tarihi üzerine ilk kitabımı tamamladıktan sonra sistematik bir şekilde Kürt sorunu üzerine çalışmaya, bu konu hakkında okuyup yazmaya başladım. Kürt siyasal partilerle her zaman çok yakın aile bağlarım oldu. Ailem üyelerinin çoğu partiliydi. Bununla birlikte, onlar hakkında sürekli olarak yazıp eleştiride bulundum. Ama düşünüyorum da, bir şekilde benimle iyi bir ilişki sürdürdüler. Bana karşı tavırlarını hiçbir zaman sertleştirmediler. Ben de hâlâ böylesi bir tavrı sürdürüyorum. İran'daki Kürt siyaseti hakkında çok sık yazıyorum veya röportaj veriyorum. Bu süre zarfında ek olarak Uppsala'da ve ABD üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak bulundum.

2004'te buraya geldim. Ocak-Şubat aylarıydı. Geldiğim zaman Irak'ta rejim çökmüş ve orada bir Kürt yönetimi kurulmuştu. Irak Kürdistan'ına nice zaman sonra ilk defa gitmiştim. Celal Talabani dâhil olmak üzere, birçok siyasetçiyle tanıştım. Celal Talabani ve arkadaşları yüksek öğrenim alanında reform yapmak istiyorlardı. Benden kalıp bu işi üstlenmemi istediler. Etrafta dolaşım insanlarla konuştum. Bunun yapabileceğim bir şey olmadığı büsbütün ortaya çıktı, zira orada büyük ölçüde bir tabanım, sosyallığım yoktu. Tamam, bir Kürt entelektüeli ve yazan ve konuşan biri olarak tanınıyordum. Ama ne Süleymaniye'den ya da Hewler'den idim ne de KYB'ye ya da KDP'ye yakındım. Bu işler alışlageldik temellerde yürür, eğer orada bir dayanışma yoksa böyle şeyleri yapamazsınız. Bu yüzden Talabani'ye bunun aslında benim yüklenebileceğim bir iş olmadığını söyledim. O arada, şimdi başbakan olan ve daha önce de Kürdistan'a gitmemi isteyen Neçirvan Barzani beni davet etti. Elbette o da aynı düşünceye sahipti, herkes yüksek öğretim reformundan bahsediyordu. Ona da aynı şeyi söyledim: Kürdistan gibi bir yerde, bilhassa Irak Kürdistan'ında yüksek öğretim reformu akademik bir iş değildir, politik bir iştir aslında. Bu sebeple siyasal güce, siyasal kabalıklara, özellikle de siyasal bağlantılara sahip olmanız gerekir. Oysa ben bunlara sahip değildim. Neden yeni bir üniversitenin kurulacağı pilot bir projeye işe başlanmasın gibi bir fikir ortaya çıkmıştı. Öneri çok çekiciydi ama siyasetçilere, özellikle de Kürt siyasetçilere uzun zamandır güvensizlik besliyordum. Dolayısıyla bunu akşam yemeğinde gelen basit bir teklif, bir tür mutabakat gibi gördüm, ciddiye almadım. Benden gerçekten bir projeye gelmemi istedi ama bunu yapmadım doğrusu. İstanbul'a geri döndüm ve ders vermeyi sürdürdüm. Geri gittim çünkü yalnızca bir dönemliğine İstanbul'daydım. O sırada, burada, bölümde sömestri tamamlamıştım; muhtemelen ders vermemden, öğrencilerimle ilişkilerimden hoşnutlardı. Dolayısıyla istersem geri gelebileceğimi söylediler. Böylece tamam dedim, başvurumu sonraki yıla uzattılar. Wales'teki üniversiteye geri döndüm ama Neçirvan Barzani, talebini yinelemeye ve birilerini göndermeye devam etti. 2005 Ocak'ında yeniden Türkiye'ye döndüğümde, Kürdistan'a da gittim; Barzani gerçekten son derece somut planlar öne sürüyordu. Kabul edip yapacağımı söyledim ama aynı zamanda bunun için gerekli koşulların neler olacağını da söyledim. Söylediğim her şeyi, hepsini alenen (makamında başkaları da oturuyordu) kabul etti. Buna modern üniversite fikrinin aslında hayranlık verici binalar, zengin devasa kütüphaneler ya da çok sayıda bilgisayar ile ilgisi olmadığını söylemiş olmam da dâhildir. Bunu çok çok iyi hatırlıyorum. Modern bir üniversitenin kurulabileceği temelin konuşma ve ifade özgürlüğü, farklı görüşlere saygı olduğunu belirttim. Öğrencilerin onlardan farklı olacağını, partisinin şeflerini dinlemeyeceğini anlamaları gerektiğini söyledim. O zamanlar bunları kabul ediyordu.

Gerisi dönüp, çevremde tanıdığım Kürt akademisyenlere çağrıda bulundum. Projelere katılmaları için davet ettim. Kimi hevesli, kimi gönülsüz geldi. Bazıları biraz, bazıları hayli kuşkuyla yaklaştı. Yine de geldiler. Başlangıç olarak başbakanın canı gönülden ve bu açıdan samimiyetle desteklediği projeye başladık. Projenin bu açıdan çok başarılı olduğuna inanıyorum. Üniversitenin

inşası çabucak tamamlandı, başbakan bize istediğimiz fonu sağlamıştı. Ayrıca üniversiteyle ve başka konularda onunla doğrudan temas ve ilişki kurabiliyorduk. 2006'nın Kasım ayıydı, üniversite lisans öğrencilerinden oluşan ilk grupta açıldı. Gerçekten olağanüstüydü. Aslına bakılırsa kendini fazlasıyla adanmış bir grup Kürt akademisyenin ve yöneticinin yoğun çabası bunu mümkün kılmıştı. Çoğu gayet yüksek maaşlı, son derece iyi işleri bırakmışlardı. Mesela burada çalışmaya gelmek için maaşının yüzde altmış azalmasını göze almış bir arkadaşım vardı. Bireysel bir adanmışlıktı bu. Hiçbiri gerçekte mali olarak bundan fazlasını kazanmıyordu. Zira çoğu, uzun zamandan beri akademisyendi, Britanya ve ABD üniversitelerinden, karşılaştırılması bile mümkün olmayan maaşlar alıyorlardı. Şu halde bütün bu insanlar, üniversite ve öğrenciler uğruna kendilerini adanmışlardı. Sonuçta bu öğrenciler geldiler ve kütüphaneye kuruldu. Hepsini başlandı ama ifade özgürlüğü fikrini, yani, neyi öğrettiğin, nasıl öğrettiğin, kütüphanede hangi kitapların olduğu, öğrencilerin ne söylediklerini beraberinde barındırıyordu. Mesela bana kalırsa üniversite Britanya'daki üniversitelerin modelindeydi: Britanya üniversitelerinde öğrenci birlikleri olur, bu birlikler Amerikan üniversitelerindeki gibi değildir; son derece aktif, hatta son derece siyasal bir şekilde örgütlenmiştir. Üniversitede siyasete müdahil olmakla kalmayıp, ülkenin gelişimiyle de sürekli olarak temas halinde dilerler. Buna tepki verirler, kendilerini ifade ederler. Kaldı ki bu öğrenciler bunu yapmak istiyorlardı ve yaptılar. İktidardaki parti bundan hoşlanmamıştı. Benim ve benimle gelen Kürt akademisyenlerin iki sebepten ötürü gözden düştüğümüze inanıyorum. Birincisi, üniversitenin (radikal diyemesem de) liberal bir kurum olarak, huzursuzluk kaynağı haline gelmesiydi. Öğrenciler parti baskısından bağımsızlaştıklarında görüşlerini ifade edebildiklerinin farkına vardılar. Mesela bu kurum, geçtiğimiz yıl Türk ordusu Kürdistan'ı bombaladığında gösteri düzenleyen ilk üniversiteydi. O zamanı hatırlayın, Kandil bölgesinde büyük bir çarpışma olmuş, ordu gelmiş, sonra geri çekilmişti. Sonuç olarak diğer üniversitelerde hiçbir şey olmamış gibiydi. Oysa bu küçük üniversitede öğrenciler gösteri düzenlemiş, sokaklara çıkmışlardı; bayrakları, şunları bunları vardı, gazetecilerle konuşuyorlar, düşüncelerini ifade ediyorlar, hükümeti, partiyi eleştiriyorlar idi. Tamam, eğer PKK karşıtıysanız bombalama olayına karşı bir şey yapmamanız anlaşılabilir. Ama bu PKK'den daha geniş bir meseleyse, buna tepki göstermeniz, bununla ilgili pozisyon almanız gerekir. Öğrenciler aynı zamanda hükümetin hayli boş vermiş tutumunu da eleştiriyordu: Hükümet Türkiye ile ilişkisini, o kırılgan ilişkiyi bir nevi sarsmak istemiyordu. Bu işin bir yüzüydü. Öbür yüzü, benim ve meslektaşlarımla bu üniversiteyi yönetirken ders vermeyi hiç bırakmamış olmamızdı. Üniversitenin idarecisiydim, bununla birlikte başka herhangi bir üniversitede olduğu gibi hâlâ siyaset teorisi dersleri veriyordum. Ders vermeye gönüllü olmuşum çünkü bir yöneticiye dönüşme fikrinden nefret ediyordum. Temasımı sürdürmek için öğrencilerle, kütüphaneyle, öğretmen olmakla, sınıftaki tartışmalarla vb. bağımın olması esastı. Hem siyaset hem de sosyoloji bölümünde ders veriyordum. Yine sosyoloji bölümünde lisans ve lisansüstü seviyede "Modern Devlet" adlı bir ders açmıştım. Siyaset bölümünde Milletler ve Milliyetçilik üzerine, modern siyaset teorisi dersi veriyordum. İktisatçı, petrol mühendisi, istatistikçi olan meslektaşlarımla da aynı şekilde ders veriyorlardı.

Bunları yaparken bizim, özellikle de benim, şunu yapmamız önem kazandı. Aynı zamanda, tam anlamıyla olmasa da oldukça düzenli bir şekilde başbakanın yanına çağrılıyor, çeşitli konularda, bilhassa siyasal meselelerde görüşlerime başvuruluyordu. Bir süre için ben ve meslektaşlarım, iktisatçılar, işletmeciler, petrol mühendisleri, hepimiz bir çeşit beyin takımı, danışma kurulu gibi bir şeyi oluşturduk. Mesela meslektaşlarım enflasyon üzerine makaleler yazıyorlardı, ben buradaki siyasal durum üzerine konuşuyordum, namus cinayetlerinden bahsediyorduk. Bu durum iktidar partisi içinde derin bir husumet yarattı. Diğer taraftan, siyasal alanda varlık göstermekten hiç geri durmadık. Sürekli röportaj verdik, fikirlerimizi açıkladık. Bazılarımız bunu sertçe, bazılarımız da kasıtlı olarak, bunu yapıyorduk. Elbette bazıları siyasal ortamı o kadar tanımıyordu. Sanıyorum bir anlamda bütün bunların birleşimi varlığımızı, en azından üstlendiğimiz bu rolü orada istenilmez hale getirdi. Oradan ayrıldıktan sonra başbakanla çok tartışmamız oldu, “evet, büyük bir iş başardığımı ama yarattığım şeyin sorun olduğunu” gayet net bir şekilde açıkladı. Böylelikle bize başka işler önerdi ama kabul etmedik. Daha ziyade bizi orada devam ettirip para ödeyecekler ama hiçbir şey yapmayacağız gibi duruyordu. Biz de ayrıldık.

HE: *Deneyimlerinizle ilişkili olarak, Britanya, Galler ve Türkiye’deki akademiye tanıdığımızı, ayrıca ABD’de de deneyiminiz olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda bunların karşılaştırmalı bir analizini yapmaya çalışıyorsunuz. Siyaset ve akademiye birbirinden ayıran ince sınırları düşünerek, sizin bahsettiğiniz ideal tipte, ifade özgürlüğünü barındıran bir Kürt akademisinin kurulması hakkında ne söyleyebiliriz? Irak örneği Kürt yönetiminde gerçekleşen ilk deneyimdi. Türkiye’de ve İran’da da Kürt akademisyenler ve yöneticiler var... Bu akademisyenler herhangi bir Kürt talebine ya da akademik Kürt araştırmalarına karşı çıkan siyasal yönetimler tarafından engellenbiliyorlar. Bu konu hakkında ne söyleyebiliriz?*

AV: Bakın, ikisinin bağlamı farklıdır. Britanya’da otuz sene boyunca siyasal durumla hiç bağ kurmadan iyi bir akademisyen olabildim. Devam edebildim, öyle de övgü alabilir, göze girebilir, kitap ve makale yazabilirsiniz. Britanya’da siyasi akademisyenlerin olmadığını söylemiyorum. Ama siyasetin doğası ve siyasal ilişkiler çok farklıdır. İran’da, Türkiye’de ya da Irak’ta akademisyenlik yapıyorsanız, kanımca özellikle sosyal bilimlerde işiniz temelde siyasal bir iştir. Sosyal bilim eğitimi bu anlamda temelde siyasal bir eğitimidir. Kendinizi bundan ayıramazsınız. Elbette buradaki durumun farklı olduğuna inanıyorum. Bildiğim kadarıyla Türkiye üniversitelerinde öyle Kürt akademisyenleri diye tanınmış bir oluşum hiç olmadı. Sözelimi bu üniversitede on kadar Kürt akademisyen olduğunu söylüyorlar. Bunların çok azı Kürt olduklarını, kimliklerini vb. kabul edecektir. Ama bunun aksine gerçekte Kürt akademisyen ya da akademik Kürt çalışmaları diye bir şeyden bahsedebileceğimiz durumlarda en önemli engeli genel siyasal-entelektüel (veya tam tersi entelektüel-siyasal) koşulların oluşturduğuna inanıyorum. Kürt entelijansiyası, siyasi partilerin gölgesinde yaşıyor. Siyasi partiler yönetimde olsalar bile yönetiyorlar: Siyasal alandaki muhalefeti yönetiyorlar. Bu ilişki hem akademinin hem özgür entelektüel düşüncenin gelişimi açısından çok

zarar verici, çok olumsuzdur. Başlıca örnek olarak akla Irak Kürdistan'ı geliyor. Irak Kürdistan'ında KYB'den, KDP'den bahsedebiliriz. KYB'nin bir araya getirdiği entelektüelleri vardı, bunların arasında şairler, felsefeciler var. Aklınıza ne gelirse... Kendilerine yetecek her şeye sahipler. Gelgelelim hepsi de parti entelektüeli. Niye? Çünkü geçimlerini partiden kazanıyorlar. Sivrilene bir gazeteci haline geldiysen parti senin üzerine düşüyor. Partinin çatısı altına girmezsen ekonomik açıdan kötü bir duruma düşersin. Bu kadar! Entelektüel alanın bu şekilde parti himayesine sokulmasının genel olarak Kürt entelektüel alanının ve özel olarak akademik çalışmaların az gelişmelerinin sebeplerinden biri olduğuna inanıyorum.

HE: *Türkiye hakkındaki analizi açacak olursanız, aynı konu hakkında ne söylersiniz? Koşullar gerçekten farklı ama burada kutuplaşmış bir siyasal iklim var.*

AV: Kutuplaşmış bir iklim olduğu doğru. Burada bildiğim kadarıyla özellikle kamusal alanda (devlet ve devletin faaliyetleri tarafından tanımlanmış sınırlar içinde) böyle bir şey olduğu söylenebilir. Kürt sorununu PKK'den ayırmanın zor olduğunu düşünüyorum. Bütün bunları biliyorsunuz. Bence bu son derece olumsuz bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma karşıyım, buna her zaman itiraz ettim. Türkiye'de Kürt sorunu PKK ile özdeş değildir ve PKK'den çok daha geniştir. PKK, bu meselenin bazı açılardan ifadesi olmuştur. Şüphesiz hâkim olan ifade odur, çarpışan güç odur. Tabiri caizse bu düzlemde haklarını teslim etmek gerekir. Onların çarpışan bir güç olduğunu, iddiaları olduğunu kabul etmelisiniz. Bana sorarsanız bunlar hayata geçmemiştir. Dolayısıyla bana göre Kürt sorunu bir yanda hükümet, güvenlik aygıtları ve derin devlet ile diğer yanda da PKK arasında sıkışmıştır. Bu baskı, Kürt sorunun ya söylemsel olarak ya da siyasal eylem açısından başka türlü dile getirilebileceği başka bir alanın açılması imkânını devamlı olarak sınırlamaktadır. Bu alan çok ama çok kısıtlıdır. Mesela son zamanlarda görüyoruz ki yeni televizyon; Kürt 1 adıyla yeni bir Kürt televizyonu kurulduğunu söylediler. Kendal Nezan ve ortakları işletiyor. Bu kanal kurulduğunda PKK'nin gayet düşmanca bir tutum aldığını söylediler. (Buna kendim tanık olmadım ama pek çoklarından duydum). Bu kanalı kendilerine rakip çıkıyormuş gibi algılıyorlar; bu bence doğru değil. Şimdi bu kanal kuruldu, ne olduğunu, ne olacağını bilmiyorum. Mevcut durumu, kültürel alanı, entelektüel alanı, genel olarak söylemsel alanı tekeline alma çabası olduğunu görüyoruz. Bunun, Türkiye'de Kürt siyasetinin, kimliğinin ve taleplerinin ifade edilmesine zarar verdiğini düşünüyorum. Bu bakış açısının, Kürt meselesini hep PKK ile ve silahlı mücadeleyle özdeşleştirmek isteyen iktidar yapısının belli bir kesiminin çıkarlarına hizmet ettiğine inanıyorum. Bu söylediğim şey PKK'ye düşüncesizce bir saldırı veya eleştiri olarak alınmamalı, ben bunu söylemiyorum. Söylediğim şey, bence burada onların da hareket etmek durumunda kaldığı ve parçası olduğu koşulların tekrardan yeni bir değerlendirmesine ihtiyaç duyduğumuzdur. PKK'nin parçası olmadığı durumda bu koşulları değerlendiremezsiniz. Durumun yeniden değerlendirilmesinde onların son derece aktif bir şekilde rol alıp yeni gelişmeler, olup biten değişimler çerçevesinde koydukları kuralları tekrar belirlemeleri gerektiğine inanıyorum. Bunca za-

man dağlarda olmak gerçekliğe dair çok başka bir resim sunar. Dağda olduysanız bunu bilirsiniz. Eleştiriyorum ama saldırıda bulunmuyorum. Dolayısıyla entelektüel, kültürel alanın açılması ya da yeniden açılması, radikal bir şekilde tekrar bir durum değerlendirilmesine ve oradaki güçlerin oynayacağı role son derece bağlıdır. Durumun değiştiğinde -ki bana kalırsa değişmiştir- böyle bir şeyi düşünemezsiniz. Bunu görmeyi kabul etmeyip değişimi inkâr edemez, ben 20 yıl önceki insanım ve aynı şeyleri, aynı hakları istiyorum diyemezsiniz. Bunun artık böyle olmadığından eminim. Kültürel, siyasal alanın ama açıkça kültürel, entelektüel alanın bu şekilde yeniden değerlendirilmesi gerçekten elzemdir. Türkiye’de Kürtlerin, şimdi olduğundan çok daha geniş ve güçlü bir kültürel, entelektüel ağırlığı taşıyabileceklerine inanıyorum. Böyle bir ağırlığın olmaması, Türkiye’deki Kürtlerin eksikliğidir. Geçtiğimiz yirmi yılda, İran’daki gelişmelerle ilgili bir örnek vereyim. İran Kürdistan’ında entelektüel alan hiç bu kadar canlı ve yaygın bir şekilde beslenmemiştir. Onların (sizin gibi insanlar ya da yazarlar vb. geçimini kültürel alandan kazanan insanlar) kültürel alanda çalışanlardan çok daha ileri olduğuna inanmam için çok sebep var. Onların yeni biçimler, yeni bir siyaset dili, iktidarla ya da onlara karşı duran iktidarla diyalog kurmanın yeni dilini geliştirdiklerini, bu özel koşullardan faydalanabildiklerini düşünüyorum. Bunu söylediğime üzgünüm ama bu, büyük ölçüde İran’daki Kürt siyasal partilerin zayıflığı sayesinde mümkün olmuştur. Geçmişteki güçlerini iki sebeple sürdürmeyi başaramadılar. Birincisi şüphesiz bu partilerin de bağlı oldukları kurumsal Marksizm’in çöküşü, ikincisi de hükümetin çok üstlerine gelmesiyle uğradıkları askeri yenilgidir. Bu partiler Irak Kürdistan’ında varlık gösteriyorlardı; İran’a, hükümete karşı askeri eyleme girişmeyecekleri kuralına uyarak sadece Irak Kürdistan’ında var olabiliyorlardı. Dolayısıyla aktif değildiler. Sanıyorum bu faaliyetsizlik başka partilerin açılmasına imkân tanıdı. İran’daki dergilerde, geçtiğimiz on yılda yazılanlara baktığımızda bunu görebilirsiniz. Reformist İslamcıların iktidarda olduğu bir sırada yanılmıyorsam on beş, on sekiz kadar Kürtçe yayın vardı. Bunlar sistematik olarak kapandı. Çok değil iki hafta önce yine kapanan bir tanesini biliyorum. Kapanıp tekrar yayın hayatlarına başladılar, fakat bu arada çok fazla yayın ortaya çıktı. Orada ilginç olan nokta, siyasal partilerin bilindik söylemlerinin çok uzağında siyasal ve tarihsel konularda bir tür söylemin gelişiyor olmasıdır. Çok uzakta, gayet değişik, gayet yeni bir dille Kürtlerle ilgili konular hakkında konuşuyorlar. Hemen bir sonuç alacaklarını düşünmüyorum ama ifade etmek istediğim şey, bunun yeni bir başlangıç olduğudur. Bu hâlâ devam ediyor.

Şu halde Türkiye’ye dönersek, bu yeniden değerlendirmenin son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Burada eksik olan yön, kültürel bir gücün varlığıdır. Bana kalırsa şimdi entelijansiyanın (bu terimi çok geniş kullanıyorum), Kürt ve Kürt yönelimli entelektüellerin (birinin Kürt sorunu hakkında fikri olması, pozisyon alması için mutlaka Kürt etnik kimliğine sahip olması gerektiğini söylemiyorum) zamanıdır. İnanıyorum ki bu birikimin siyasal güçlerin iznini almadan, bir alan açıp kendini bu alanda kurabilecek şekilde ortaya çıkacağı, gelişeceği zaman gelmiştir. Bu gerçekleştiğinde siyasal güçler de bunu idrak edip tanımak, saygı duymak, işi bu adamlar götürüyor de-

mek zorunda kalacaktır. Buradaki güvenlik kurumlarıyla Kürt silahlı güçleri arasında süre giden savaşın dışında bunu yapabilirlerse son derece büyük bir başarıya ulaşılacağına inanıyorum. Bu boşluk her yönüyle mevcuttur. Kürt entelektüelleri bunu, diyelim ki Türk entelektüellerin iznini almadan ya da cesaretlendirmesini beklemeden, hatta olurunun almadan yapabilirler. Türkçe yayınlar hakkında çok az şey biliyorum ve pek az okudum. Haberleri izliyorum, insanlarla konuşuyorum. Türk entelektüel birikiminin çok da güçlü, yeknesak olduğunu sanmıyorum. Türk entelektüellerine kendi zeminlerinde meydan okunabilir. Bu zeminin dışına çıkmak ya da onları dışına itmek için meydan okumayı kastetmiyorum. Söylemek istediğim nokta, Kürtlere de bir alan verilmesini kabul etmeleri için meydan okunmasıdır. Bizim kendi gündemimiz olduğunu, gündeme kendimizin karar verdiğini, kendi gösterimizi yürüttüğümüzü söylemek, bu gündeme sahip olmaya, kendi gösterimizi yürütmemize hakkımız olduğunu göstermek için meydan okunmalı. Şu halde ortaya şöyle bir soru çıkıyor: Etnik sınırlarla belirlenmiş bir siyasal ya da entelektüel ve kültürel bir alanın yaratılmasına karşıyım. Bunun özellikle Türkiye'deki gibi koşullarda iyi bir fikir olmadığına inanıyorum. Bu siyasal ya da kültürel alana içerme, birinin Hakkâri'den veya Diyarbakır'dan gelip gelmediğinden ziyade siyasal ya da kültürel bir yönelim sonucunda gerçekleşecektir. Birinin nereden geldiği tali, hatta önemsizdir. Hakları etnik farklılıklardan ziyade sivil demokratik temeller üzerinde inşa etmenin imkânı olan Türkiye'de katı etnik ayırım çizgilerini tekrar tekrar vurgulamanın anlamsız olduğunu düşünüyorum. Etnik farklılıkların önemli olduğunu söylemiyorum, çok önemliler. Bununla birlikte etnik farklılıkları mutlaklaştırıp tüm ayrımları buna göre belirlemeye kalkmanın uzun vadede kötüye gideceğini, olumsuz sonuçlanacağına inanıyorum.

HE: *Önemli bir sorumuz da şudur: Akademik çalışmalara, bilhassa Türkiye akademisinde Kürt sorununa ilişkin çalışmalara baktığımızda, genel olarak dikkatini sözcüğümleri Kürt hareketi ile Türk güvenlik güçleri arasındaki silahlı çatışmaların sonucuna odakladığını görüyoruz. Genel olarak bu sonuçlara, mesela Kürtlerin silahlı çatışma sırasında ülke içinde yerinden edilmelerine, Kürt şehirlerinden büyük şehirlere göçün sonucu ortaya çıkan yoksulluğa yoğunlaşıyorlar. Bu noktada, politik şiddet, onun belirlediği iklimin ortaya çıkışının ardındaki sebepleri, nedenselliği sorgulatacak bir tür boşluk olduğu görülüyor. Türkiye akademilerine ilişkin son birkaç yılda çok gözleminiz vardır, sizce bunu söylemek mümkün mü? Genel yönelim silahlı çatışmanın ortaya çıkıp sebeplerinden ziyade sonuçlara bakmak gibi duruyor. Bununla ilgili ne söyleyebilirsiniz?*

AV: Muhtemelen silahlı çatışmanın ortaya çıkışına dair hepinizin kendi yorumu vardır. Benim de silahlı çatışmanın ortaya çıkışına dair kendi okumam var. Silahlı çatışmaya ilişkin çok sayıda alışılageldik tarzda yapılmış analizler var, çoğu da muhtemelen geçerlidir çünkü tarih böyle. Varsayalım ki, Türkiye'de yaşayan bir Kürdüm, yabancı değilim. Böyle bir noktada pozisyon almak son derece zordur. Burada hüküm süren koşulların açık bir eleştirisini yapmak ancak alternatif şeyler gelişirse mümkün olur. Böyle alternatiflerin geliştirilmesini sağlamak için bu tür eleştiriler yapılabilir. Dilerseniz şöyle

söyleyeyim; bu silahlı çatışma sonuçlarıyla birlikte eleştirilebilir, eleştirilmedir de. Bununla birlikte, bunu bugün siyasal yaşamın gerçeği ve etkisini sürdüren, sonuçları olan bir şey olarak kabul etmeliyiz. Hem silahlı çatışma hem de sonuçları bu kültürel alanın yaratılma çabasında hesaba katılmalı. Tanıdığım arkadaşlarım var, onların hedefi Türkiye’de Kürtler arasında bu tekeli kırmak için bir şeyler yapmak olmalı. Bu tekeli kırmak onları bir yanda Türk makamlarıyla diğer yanda Kürt siyasal gücüyle karşı karşıya, yüz yüze getirecektir kuşkusuz. Burada yapılması gereken iş şu olmalı: Bu engele karşın böyle bir siyasal kültürel alan açılmalı ki yaşayabilir bir güç haline gelsin. Yalnızca hükümete, hükümetin politikalarına karşı çıkmakla yetindiğinizde böyle bir alanın başarıyla açılma şansı olacağını sanmıyorum. Aynı zamanda Kürt silahlı güçlerinin tekeli politikalarına da karşı çıkmalısınız. Bir kez buna giriştiğinizde siyasal bir parti kurma çabanızın akıbetini de görürsünüz. Bana kalırsa bir siyasal partinin kurulmasında hükümetin ileri süreceği önkoşullar, bu siyasal partinin işleyişinde PKK’nin öne süreceği önkoşullardan farklı değildir. Hükümet partinin PKK’yi kınamasını, karşı durmasını ister; PKK ancak kendi iradesini tanıyıp çizgisini sürdürürse varlık göstermesine izin verir. Bir anlamda her iki siyasal tutum da benzerdir. İkisi de bağımsız güçlerin ortaya çıkmasından hoşnut olmaz. Deyim yerindeyse ikisi de yeni bir siyasal alanın, siyasette yeni bir dilin, yeni hak, mücadele dilinin tanımlanmasını istemez.

HE: *Öyleyse sizce Türkiye’de entelijansiya ya da akademi Kürt sorunuyla ilgili olarak bu açıdan yeni bir alan açabilecek bir güce ya da kapasiteye sahip midir?*

AV: Entelijansiya canlanırsa, gücü olur. Kürtçede bir deyiş vardır; “öküzün kulağında uyuyor” (dı guhé ga de radızén) derler. Müthiş bir uykudalar, onları uyandırmanın zamanı geldi. Uyanırlarsa bu çok önemli bir etki doğurur. Bu kültürel alanın parçası olarak akademiden bahsediyorum, salt sınıflara gidip ders vermekten bahsetmiyorum. Bu özel ilişkinin parçası olarak akademiden ve akademisyenlikten bahsediyorum. Bu ilişki, gerektiği gibi harekete geçirilmesi durumunda gerçekten önemli bir güce dönüşebilir. Mesela bana Türk gazetelerinde Kürtlerin esamesinin okunmadığını anlattılar. Kültürel entelektüeller gündemin tanımlanmasında rol almıyorlar. Bu sınırlar içinde tanımlanmışlar, bence büyük ölçüde Kürt akademisyenlerin eksikliği bundan kaynaklanıyor. Dediğim gibi, belli bir konuda siyasi bir duruş edinmek için etnik kökenlerinizi işaret etmeniz gerekmiyor. Türkiye hakkındaki spesifik bir konuda siyasal bir duruş edinmek için ben Abbas Vali’yim, Kürdüm demek zorunda değilim. Etnik kimliğini öne sürmeden yaşayan birçok Kürt akademisyen tanıyorum. Şimdi durum böyle olabilir ama bence bu boşluğun dolmasının tam zamanı; bu gerçekten büyük bir boşluk. Başka ülkelerle karşılaştırsak, burada Kürtlerin ağırlığı, muazzam potansiyeli etkin değil. Ben durumu böyle görüyorum.

Sidar Bayram: *Kürt sorunuyla ilişkili olarak konuyu biraz daha akademik alana, kültürel ve siyasal alanın otonomisine kaydırırsak; Türk ve Kürt entelektüelleri ya da diğer bileşenlerce, konuştuğumuz gibi bağımsız bir kültü-*

rel ve siyasal alan açma imkânı var mıdır? Bu sorunla cebelleşen mevcut dil ve metodoloji ile (hem akademik hem siyasal anlamda) bunu yapmak mümkün mü?

AV: Söylediğinizin kesinlikle zorunlu olduğuna inanıyorum. Eğer farklı bir gündeme sahipsensiz, bu gündem zorunlu olarak kendi dilini taşıyacaktır. Aklıma iki nokta geliyor. Mesela geleneksel sol dağarcıktan bahsedebiliriz. Geleneksel sol sözcük dağarcığının bu yeni gündeme yararı dokunacağını ya da ona katkı sunacağını sanmıyorum. Öte yandan, geleneksel Kürt milliyetçiliğinin dağarcığı da buna katkı sunmakta ciddi biçimde yetersiz kalmaktadır, yani bunun da yararı olmaz. Açık bir gündem oluşturacaksınız ve bu gündem geleneksel Kürt milliyetçiliğinin söylem ve dağarcığını kullanacaksa bunun, bu alanı genişletmeye faydası dokunmayacaktır. Bu yeni bağımsız kültürel alanın kesinlikle gerekli olduğuna inanıyorum; bu açıdan konuyu oldukça iyi ifade ettiniz. Bu bağımsız kültürel entelektüel alanın kesin olarak yeni bir dile ihtiyacı vardır. İran Kürdistan'ıyla ilgili olarak sınırlı ama görece başarılı örneğe değindiğimde, onların hem siyasal partilerin milliyetçi dilinden hem de geleneksel radikal sol hükümetin dilinden kuşkusuz farklı olan bu yeni dili geliştirmeye çalışmalarından bahsediyordum.

SB: *Sonraki soru Kürt milliyetçiliğinin kökeniyle ilgili. İran ya da Irak'ı bilmiyorum ama Türkiye Kürdistan'ında bu kökenlerden biri kültürel ya da siyasal alana dâhil etmeye çalıştıkları tarihsel anlatılardır. Siz yazılarımızda bu tarihsel anlatımın üretildiği dili, bunun gramerini ve geleneksel milliyetçi iddia üzerindeki vurgusunu da eleştiriyorsunuz o halde. Bastırılmış sınıflar, bastırılmış uluslar, etnik grup hakları konularını gündeme taşıyan Maduniyet Çalışmaları'nı olumlayıp olumlamadığımızı da görebiliyoruz. Bu tür tarihsel anlatılar ya da iddialarla ilgili daha çok epistemolojik ve metodolojik bir sorundan bahsettiğimize inanıyorum. Hem içerik açısından hem de zamansal olarak ezenlerin yaptığı gibi ezilenlerin de tarihsel anlatılarını yazmak mümkün mü? Tarihsel Kürt anlatılarının tarihsel Türk anlatılarının büyük ölçüde taklit ettiğini düşünüyorum. Üçüncü dalga ya da Üçüncü Dünya milliyetçiliği olduklarını söylemek istemiyorum fakat bu noktaya düşmemenin bir yolu var mı? Aynı pozisyonu ifade etmeyen, farklılığını aynı dille belirtmeyen etkili tarihler nasıl yazabiliriz?*

AV: Bu dilin ya da isterseniz çalışma yönteminin diyelim, söz hakkı olmayanların, sözü inkâr edilenlerin sözü olduğunu düşünüyorum. Ama söz hakkı olmayanların sözünü söyleyebilmesi için, inkârcı ve ezenlerle bastırma hakkında aynı söz dağarcığıyla ve aynı tonlarda konuşması halinde ise... Mesela Türk solunun oldukça duygusal dilinde bu olabilir. Radikal hareketlerin olduğu dönemde ABD'yi düşünün. Okuduğunuzda çok duygusaldır ama bu dil 1919 ya da 1934'ten beri bu ülkedeki insanların hayat ve mücadele anlatısını yazmada işimize yaramaz. Konuya yeni yaklaşım yöntemi getirmek için yeni bir dil kesinlikle gereklidir. Asıl konu buna nasıl başlayacağımız, bunu nasıl popülerleştireceğimize. Bir sürü insan gelip bu dili anlamadıklarını, konuyu niye karmaşıktırıldığını söyleyecektir. Ezenlerin kim olduğunu bizim kim olduğumuzu biliyoruz. Elbette ezenlerin birçok yüzü,

yönü vardır. Kaldı ki ezilen hem yeknesak bir kategori değildir hem de orada sadece tek bir ilişkiden veya güçten bahsedemeyiz. Şu halde bana bu yöntemi nasıl geliştireceğimizi soruyorsanız, bir yerden başlayıp devamını getirmemiz gerektiğini söylerim. Bu gerçekten gereklidir. Bu yeni kültürel siyasal alan, gerek söz dağarcığını gerekse de bu bastırma, dışlanma, inkâr anlatısını oluşturmada yeni bir yaklaşım biçimini üretmenin zeminidir. Bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Orada bir girdinin, bir tür modelin, ilham verecek bir şeyin olması gerektiği muhakkak. Bence geçtiğimiz yirmi beş yılda sosyal bilim ve siyasal teori literatüründeki gelişmeler böyle girdiler sunmaktadır. Ciddi olarak incerseniz sizi bu yönde etkileyecek çok şey bulursunuz. Bunun neden önemli olduğunu da vurgulamalıyım. Yalnızca bilindik yolları kullanıp eski söylemi kullanmakla bunu başaramazsınız. Bakın, siyasal partilerin bir misyonu, yandaşları vardır. İnsanların çok fazla akıl yürütmeye değil, inanmaya ihtiyacı var. Size inanmaları için belli bir söyleme gereksiniminiz vardır. Ama insanların akıl yürüteceği (bunun esasen rasyonalist bir söylem olacağını söylemiyorum) bir alanın açılması gerekiyor. Burada kastedilen şey, insanların körü körüne inanan olmaması ya da olmak istememesidir, aklın ve tartışmanın gücünü yeni bir alan açmak için kullanmalarınıdır. Sosyal bilimler söylemi muhakkak büyük ölçüde siyasal spektrumun solundan geliyor. Solu çok genel anlamıyla tanımlıyorum. Bu söylem siyasal spektrumun solundan gelecektir, fakat spektrumun sağında da incelenebilecek, faydalanabilecek son derece önemli kimi fikirler bulunabileceği düşüncesine açık olunmalıdır. Yirmi yıl önce insanların şimdiki sözcük dağarcığıyla konuştuğunu zannetmiyorum. Öğrencilerimin Türkiye'deki Kürt sorunu hakkında Amerikan üniversitelerinden getirdiği başvuru formlarına bakıyorum. Buradaki dil son derece farklı. Kürt sorunu hakkında özellikle çok güçlü bir sempati besleyen sol görüşlü öğrencilerin (birçoğunun etnik kimliği Kürt olsa da aralarında Kürt olmayanlar da var) kullandığı dil son on beş, yirmi yılın dilidir. Bu dilde siyasal spektrumun sağından gelen sözcükleri görebilirsiniz. Üstelik bu dağarcık gayet iyi kullanılmıştır. Yirmi beş yıl önce olsaydı dolaysızca diyalektik yaklaşım kullanılırdı. Bütün bunları yapmıştık, o zaman bu mevcuttu.

HE: *Bu nosyonları sağdan almaktan bahsederken sağ kavramından ne anlaşılması gerektiğini daha açık tanımlayabilir misiniz? Yirmi-yirmi beş yıl öncesiyle bir ayırım yaptınız...*

AV: Entelektüalizm, politik ve teorik yenilikler yalnızca sol görüşlü entelektüellerin tekelinde değildir. Merkez sağ, hatta sağcı entelektüeller de başka açılardan bu konular hakkında kafa yoruyor. Bazen çalışmaları son derece önemli olabiliyor. Walter Benjamin gibi seçkin bir sol görüşlü entelektüelin ve teorisyenin son derece kolay ve açık biçimde, sıkıntı duymadan, sonradan Nazi Almanya'sının ideologu sayılabilecek Carl Schmitt'in geliştirdiği bazı fikirleri aldığını gördük. Bugün herkes Carl Schmitt'in siyasal biyografisini biliyor, ama kimse onu bununla ilişkilendirmek istemiyor. Kürdistan gibi koşullarda hali hazırda bu konular üzerinde araştırma yapan çok sayıda insan var, olağanüstü hali, hükümet politikalarını biliyorsunuz. Bu araştırmacılar, onun yazılarında analitik olarak bir hayli güçlü olabilen özel bir siyasal söz

dağarcığı bulabilirler. Onun liberalizme ve liberal hukuk, liberal haklar kavrayışına getirdiği eleştirilerde kullandığı söz dağarcığından faydalaniyorsunuz. Bu verilebilecek örneklerden biri. Siyasal felsefe açısından bildiğiniz başka örnekler de var. Bütününde bu önemlidir çünkü bu yeni siyasal söz dağarcığı, yeni siyasal söylemin cephaneliğinin çoğunlukla Avrupa'daki çağdaş siyasal ve entelektüel gelişmelerden, merkez soldan gelecek. Buradan gelecek ve bunun da yararı dokunacak. Bunu söylemişken, benim zamanımda solun acınası, çok acı ve üzücü karakteristiklerinden birinin de, Avrupa'da olup bitenlere küçümseyici bir gözle bakması olduğuna sözü getirmek istiyorum. Sizin de bildiğiniz gibi; bu bakış açısına göre sanki her şey büyük bir komplonun parçasıdır. Benim kuşağımdan aramızda çok azımız gerçekten İngilizce kitap okurdu. Bu tutum devam ettikçe çok ileri gidemeyiz. Bu söylemin, bu bağımsız kültürel siyasal alan aslında entelektüel olarak kendini besleyecek zemini Türkiye'nin dışında buluyor. Bunun anlamı Türkiye'de düşünce ve yenilik olmaması demek değildir. Elbette var, bunu inkâr etmiyorum. Ama ihtiyacımız olanın çoğu bugün dışarıdadır. Bu ilişkiyi sürekli kılp çeviri, tartışma açısından, üretkenlikle, yazılarla daha güçlü kılmalıyız. Bu alanı açmanın gerekli olduğuna inanıyorum.

HE: *Kürt öğrencilerin oluşturduğu yeni kuşaktan, daha doğrusu Kürt sorunu hakkında kafa yoran öğrencilere değindiniz. Öyleyse yeni kuşağı yeni bir kültürel ve siyasal alanın açılabilmesi bağlamında nereye yerleştirmeliyiz? Bu kuşakta yeni tanımlar, yeni fikirler getirme kapasitesi ya da potansiyeli görüyor musunuz?*

AV: Evet, öyle düşünüyorum. Bunu gayet ilginç buluyorum, ama istisnalar dışında paradoksal bir durum da oluşturuyor. Çoğu gençle ya derste karşılaşıyorum ya bir barda ya da restoranda denk gelip tanışıyorum. Dışarıdaki bütün bu gelişmelerden haberdar olduklarını görüyorum, bununla siyasal etik açısından ilişkilmiyorlar; eski biçimlere hâlâ bağlılık duyduklarını görüyorsunuz. Herkesi kastetmiyorum ama çoğunluğu böyle. Mesela PKK'yle ilgili tutumlarını görebiliyorsunuz. Bu açıdan siyasal etik gerçekten güçlü. "Bir yere varmayacağını bilsem de, bunun yanlış bir yol olduğunu bilsem de, devletle savaşıyor, kararlı bir tutum alan, fedakârlık yapan vb. bir güç olduğu için onu savunuyorum". Bu paradoksu anlıyorum, ama bu paradoksun ne kadar devam edeceğini bilmiyorum. Şimdi 24-25 yaşında olan bu delikanlının ya da genç kızın 35 yaşında yurtdışında (hatta burada) derece alıp döndüğünde hâlâ böyle düşünüp düşünmeyeceğini bilmiyoruz. Değişimin araçlarının doktora yapmaktan geçtiğini söylemiyorum, yanlış anlamayın. Daha fazla öğrendikçe, ufkunuzu genişlettikçe bu paradoksun, bahsettiğim paradoksal durumun on yıl önceki kadar güçlü olmayacağını düşünüyorum.

SB: *Başka bir paradoksal konu da şu... Yeni bir kolektif öznellik, Kürtlerin ezilmesine karşı çıkarken öte yandan bu dünyada Kürt olmaya (Kürt olmaya indirgenmeye) çeşitli şekillerde karşı çıkıyor. Bir taraftan Kürtlerin ezilmesine karşı çıkarken, devlete karşı tutum almak istiyorsunuz ama diğer taraftan çok yönlülüğünüzün Kürt olmaya indirgenmesine direniyorsunuz. Bu paradoksa değindiğinizde benim aklıma bu geldi, belki bu açıdan da ba-*

kilabilir. Bana bu paradokslarla yüzleşmemiz gereken üretken zeminler var ve muhtemelen doğru çözümleri göremiyoruz gibi geliyor. Yine de, tamamen yeni olmasa da siyasetin ve Kürt sorununun eski kavramsallaştırma, hayata geçirme biçimlerini kırmaya çalışırken bu iki paradoksu aklımızda tutmamız gerektiğini düşünüyorum.

AV: Evet, söylediğiniz gibi kendimize ilişkin algımız, kimliğimiz devlet ve devletin politikaları ile ilişki içinde belirlenir, bunun önemli bir konu olduğunu düşünüyorum. Söylediğiniz paradoksal duruma dönersek, birinin bu bağımsız kültürel alanda geliştirdiği ve hayata geçirdiği yönlerin devlet karşısında biçimlenen kimliğe indirgemenin bu insan açısından sorunsuz bir şekilde uygun, kullanışlı, hatta kabul edilebilir olduğunu söyleyebilir miyiz? Cevabın bu bağımsız kültürel alanın ne kadar bağımsız, ne kadar “demokratik” olduğuna bağlı olarak verilebileceğine inanıyorum. Bu alan bağımsızlaştıkça böyle çok yönlü kimlikleri ifade etme yönünde bir arzu da olacak. Kültürel alan daha kısıtlayıcı, daha ezici ve daha çok kontrol altında oldukça, devletle ilişki içinde biçimlenen yeknesak kimliğin ifadesi de daha çok hâkim olur. Ama umarım birincisi, ilk versiyonu galebe çalar. Bu çok yönlü kimliğin ya da birinin kimliğinin çoklu yönlerinin ifadesi için böyle bir şans vardır. Bunun daha fazla önem kazanacağına, daha etkin ve hakkında konuştuğumuz gelişmelerle siyasal olarak daha fazla koşul olduğuna inanıyorum. Devlete, inkâra ve bastırmaya karşı muhalefet ve direniş bu tekil kimliği de şekillendirir; bu direniş bahsettiğimiz özneliği tanımlamaya temel olarak yeterlidir, bu tür siyasetin sürdürülmesine uygun olacaktır ama bu yeterli değildir. Günümüzdeki teori diliyle konuşacak olursanız, özcü kimlikler ne olursa olsun her zaman kötü değildir derim. Ama bu bir siyaset teorisi dersi değil, dolayısıyla bu dili kullanmıyorum. Ama siyasette ve kültürde yeknesak bir kimliğin sınırlı bir siyasal, kültürel alanda iş görürken etkili olabileceğine inanıyorum. Kültürel bir alan mevcut değilse ve bu kültürel alanı yaratma çabalarımız, başkaları karşısında bir fark yaratma hedefini güdüyorsa, o zaman burada bu çok yönlü kimliğin temelde hayati bir öneme sahip olduğu ve bize de gerekli olduğu bilgisi ve bilinci ile yaklaşmalıyız. Bu bağımsız kültürel siyasal alanda, eğer yapabiliyorsanız farklı hareket edersiniz. Bunu her gün görüyoruz. Her şeyi tek bir boyut temelinde tanımlamak işe yaramayacaktır.

HE: *Son sorum Kürt çalışmalarıyla ilgili olacak. Kürt çalışmalarının içeriğine baktığımızda, genel olarak Kürtlerin yaşadığı ulus-devletlerin sınırları içinde sabitlenmiş gibi görünüyor. Mesela Kürt milliyetçiliği hakkında bir kitabı baktığımızda Türkiye’deki ya da Suriye’deki Kürt milliyetçiliğini görüyoruz; metodolojik olarak ve argüman boyutunda iki ayrı vaka olarak almıyor. Hâlbuki Kürtlerin kendi içinde sosyoekonomik farklılıklar, dilsel farklılaşma olmakla birlikte, paylaşılan bir tarihe ya da kültüre de sahipler. Benzerlikler ve farklılıklar olabilir, ama ayrı kategoriler olarak kabul ediliyorlar, bu ulus-devletin sınırları içinde sabitleniyorlar. Kürt sorununa ilişkin çalışmalarla ilişkili olarak bu problemi nasıl çözebiliriz? Bu örnekleri tek bir büyük platformun, tek bir büyük sorunun parçaları olarak değerlendirebilir ya da karşılaştırmalı bakış açıları geliştirebilir miyiz? Bu problemi nasıl çözebiliriz?*

SB: *Bu soruya bir şey ekleyebilir miyim? Bu Türk ordusuna karşı (Irak Kürdistan'ındaki üniversitede) öğrenci birliklerinin protestolarından bahsettiğiniz... Bunun ulusal sınırların aşılması gerektiğine ilişkin iyi bir örnek olduğunu düşünüyorum. Buraya kadar tüm tartışmamızı dikkate alarak, bu ulusal sınırlardan hem siyasal hem akademik olarak, düşüncede ve pratikte kurtulmanın imkânlarını nasıl bulabiliriz?*

AV: Kürt çalışmaları diye adlandırdığımız şey kendisine siyasal bir misyon biçer. Bana göre önemli olan nokta, bugün –yanlış değilse de– tümüyle hükümü geçmiş bir siyasal misyona sahip olmasıdır. Neden? Çünkü kendine yalnızca belli sınırlar içinde olanı açıklamak, açıklık getirip çözümlenmek için kendisine misyon biçer ve bu ya belli bir siyasetin sınırları, yani Kürt milliyetçilik siyaseti çerçevesinde mümkündür ya da bunun içinde yer almıştır. Bu türdeki Kürt çalışmaları gerek bu sınırları sorgulamayı gerekse de onları aşmayı, ötesine geçerek iş görmek gibi bir misyon edinmeyi düşünmez. Kendisi için böyle bir misyon tanımlayarak, Kürt çalışmaları, Kürt kültürel ya da siyasal söylemi kendi hapishanesinde kendini tutsak etmiştir; bu sonucu kendisi yaratmıştır. Ya bu sınırları reddederek, eleştirerek, onları açarak ya da “tamam, burada sınırlar var ve burada kalacak ama ben onların ötesine geçip oradan çalışmaya başlamak istiyorum” deyip bunları aşarak bu sınırları öter. Böylesi Kürt çalışmaları gelişip güçlendiğinde, birincisi bu söylem alanını tek bir sınır çizmek ve ikinci olarak, etnik milliyetçilikle tanımlanmış tek bir sınır çizmek çok zor olacaktır. Böyle bir sınır çok kısıtlayıcıdır; düşünce özgürlüğüne, yazmaya, onun dışında düşünmeye izin vermez. Üstelik akademik yoksunlaşmaya da götürür. Arap milliyetçiliğinin durumunda, bazı durumlarda İran milliyetçiliğiyle ve kesin olarak Türk milliyetçiliğiyle ilgili olarak bu durum geçerlidir. Arap milliyetçiliğinin kurucularının ürettiği söylemin, çizdiği sınırların, tanımladıkları misyonun, takip ettikleri partilerin ya da siyasal güçlerin ötesine geçmeye çabalayan çok az sayıda çalışma vardır. Kürt çalışmaları için söylenebileceklerin bu olduğunu düşünüyorum. Misyonunu, hedeflerini ve işlerlik kazandığı alanı yeniden düşünmek gerekir. Bakın, bir değişim işareti var. Yirmi beş ya da otuz yıl öncesini düşündüğümüzde, Kürdistan ya folklor ya da siyasal parti araştırmalarından ibaretti. Bunun dışında hiçbir şey yoktu. Şimdiyse insanlar Kürt milliyetçiliğinin eski sınırlarına kapatılamayacak, indirgenemeyecek, tahayyül edilemeyecek ya da düşünülemez kadar farklı şeylerden bahsediyor. Yine bunu söylemişken çoğunlukla Kürtlerle ve Kürdistan'la ilgili büyük konferanslar düzenlendiğini hatırlatayım. Mesela 2-3 Nisan tarihlerinde bir tane Exeter'de düzenlenecek. Bu organizasyonlara ve bunlara yapılan katkılara baktığımızda, ağırlıklı çoğunluğu Kürt milliyetçiliğinin taşıdığı misyon tarafından tanımlanmış çizgilere düşer. Doktora tezlerinin başlıklarına bakın. İlk adım Kürt akademik faaliyetinin ya da Kürt akademisinin misyonunu yeniden tanımlamak olmalı. Bu misyonun yeniden tanımlanması elbette akademinin kendisini, hedeflerini yeniden tanımlaması anlamına gelir ve bu işi yapanlar üretilen bilginin nerede işlerlik kazanacağı ve neyi ifade edeceği fikriyle uzlaşmalıdır. Şu parti içinde cereyan eden şu belirli olayın gerçekte öyle değil de böyle olduğunu açıklamaya çalışabilirsin. “Şu versiyon doğru değil ama b, c ya

da d versiyonu doğru olabilir". Bunun aynı zamanda siyaseti ele alış biçimimizin arkasında yatan oldukça karmaşık bir konunun ifadesi ya da anlatımı olduğuna inanıyorum. Siyaseti sadece onun izin verdiği sınırlı alanda ele alıyoruz, bu siyasetin doğduğu zemini değerlendirmiyoruz. Toplum, onun kültürü ve siyaseti arasında bu şekildeki iç bağlantılar, bütün bu fikir Kürt çalışmalarında noksandır. Bu yüzden büyük öneme sahip meseleler önemlerini kaybediyorlar.

SB: *Bu röportaj Toplum ve Kuram'ın ilk sayısında yayımlanacak. Bütün bu konuları tartıştıktan sonra derginin konumu ya da kendimizi ve ürettiğimiz siyasal pratikler, siyasal tabayülleri düşünmenin varlık koşullarından bahsedebiliriz; Toplum ve Kuram'ı bunların içinde nereye koyabiliriz? Bu tür çalışmaların imkânını görüyor musunuz, ne kadar etkili olurlar? Etkileri kamuya nasıl yansır?*

AV: Bu projenin ciddiye alınıp ileriye götürülmesi durumunda önemli bir etkisi olacağına inanıyorum. Bu etkinin belli bir kuşak üzerinde görüleceğini, bir şeyi başlatacağını söyleyebilirim; aynı şeyi değişik şekillerde yapmaya çalışan insanlar olacaktır. Bu çok önemli. Ne var ki, misyonu, yönelimi konusunda bu konular hakkında konuşmak bizi bu konuşma sırasında ortaya attığımız çok sayıda önemli meseleye kolayca geri döndürüyor. Bunlardan biri siyasal alanın yaratılmasıydı; diğeri ise ister beğenin ister beğenmeyin ezici çoğunluğu, hatta belki hepsinin etnik kökeni Kürt olan bir grup insan tarafından gerçekleştiriliyor.

İşin önemli yönü, yaptığımız çalışmanın bu kültürel alanın genişlemesine dönük bir başlangıç olmasıdır. Bunun ardında kendini yeniden değerlendirmiş olmak yatıyor. Bu son derece önemlidir. Böyle bir değerlendirme bu tür faaliyetlerin önünü açar ve bugüne kadar kurulmuş söylemin var olan siyasal alanla ilişkisini, söylemin içsel gelişimini değerlendirmeye dönüktür. Ya kendilerini tekrar ediyorlardır ya da bu sınırları iten, bunlara çarpan, bunları eleştiren, yıkan, aşan, bunların üstünden atlayan yeni bir yöne işaret etmiyorlardır. Dolayısıyla evet, önemli bir adım attığınıza inanıyorum. Sizinle daha önce görüştüğümüzde de edindiğim izlenim buydu. En önemli şey, burada bu faaliyetin önünü açan kendine dönük bir değerlendirme ögesi olmasıdır. Şüphesiz bu faaliyet bu kültürel alanın açılıp geliştirilmesine dönük bir inisiyatifdir. Bunun son derece önemli olduğunu ve çok önemli sonuçlar üreteceğini düşünüyorum.

Röportajın İngilizce transkripsiyonunu çeviren: Pinar Şenoğuz